

ἀλλ' ἀτελεσέρα παρὰ τὴν Κορινθίαν. Αἱ Γοτθικαὶ ὤ-
 ραιότητες δὲν εἶναι, παρὰ λαμπραὶ ἀτέλειαι· ἔπρεπε
 νὰ ἐπανέλθῃν εἰς τὴν εὐγενῆ ἀπλότητα τῶν ἀρχαίων,
 διὰ νὰ κατασκευάσωσιν οἰκοδομὰς ὁμοίας, ἢ καλλιτέ-
 ρας παρὰ τὰς ἐκείνων· ὅποιας δυσκολίας ἔμελλον νὰ
 ὑπερνικήσῃν! Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῆ Θουκιδίδε δὲν ὑπῆρ-
 χον ἔτι γνωσαὶ αἱ τροχιλαταὶ (μακαράδες).

Οἰκοδομαὶ πολυτελεῖς, μὴ γινόμεναι μὲ συνετὴν
 οἰκονομίαν, προξενῶσι δαπάνην φθοροποιᾶν καὶ εἰς αὐτὸ
 τὸ κοινόν. Ὁ Βιτρόυιος ἀναφέρει ἐπαινῶν ἕνα νόμον ἐν
 Ἐφέσῳ, ἀπεμποδίζοντα μεγάλας καταχρήσεις, κα-
 τὰ τὸν ὅποιον ὁ ἀρχιτέκτων, πρὸ τῆ ἐπιχειρήσασαι τι,
 ὤφειλε νὰ προδιορίσῃ τὸν μισθὸν μιᾶς οἰκοδομῆς, καὶ
 νὰ βάλῃ εἰς ἐνέχυρον ὅλα τε τὰ ὑπάρχοντα· καὶ εἰ μὲν ἢ
 δαπάνη δὲν ὑπερέβαινε τὸν διορισθέντα μισθὸν, ἐλάμ-
 βανεν ἀνταμοιβὴν, εἰ δὲ καὶ ὑπερέβαινε κατὰ τὸ τεταρ-
 τημόριον, τὸ δημόσιον ἐπλήρωνε καὶ τῆτο· εἰ δὲ καὶ ὑπε-
 ρέβαινε καὶ τὸ τεταρτημόριον, τότε ἐπλήρωνεν αὐτὸ ὁ
 ἀρχιτέκτων ἐξ ἰδίων.

Πρὸ τῆ Περικλέεος ἡ Γλυφικὴ παρήγαγε σχεδὸν
 ἔργα ἄμορφα, ἐπειδὴ τὰ ἀγάλματα τῶν Ἑλλήνων
 τε καὶ Αἰγυπτίων εἶχον τοὺς μὲν βραχίονας κρεμαμέ-
 νους καὶ προσκολλημένους τῷ σώματι, τὰ δὲ σκέλη καὶ τὰς
 πόδας ἠνωμένα ἀλλήλοισι διχα τινὸς σχηματισμῷ, ἐνεργ-
 γείας καὶ γλαφυρότητος. Ὁ Ἀθηναῖος Φεδίας ἐτελειοποίη-
 σε ταύτην τὴν τέχνην, ὁ ὅποιος εἶχε καὶ μεγάλην φυ-
 σικὴν δεξιότητα καὶ πολλὴν μάθησιν. Ἐν ἄγαλμα, τὸ
 ὅποιον ἐπρόσαξε νὰ τεθῆ ἐπάνω μιᾶς σήλης, ἐφάνη ἄ-
 ρχνημον, τὸ δὲ τῆ Ἀλκαμένους, τῆ ἀντιζήλητε, θαυ-
 μάσιον· γεθῆλω ἕκαστον εἰς τὸν ἴδιον αὐτῷ λόπον,
 εἶπεν ὁ Φειδίας· καὶ τῆτε γενομένους, ἐφάνη κόσμον αὐτῶν

ὑπερέβαινε τὸν Ἀλκαμένη κατὰ τὴν γνῶσιν τῆς ὀπτικῆς. Ὅτε ἡ Ἀθηνᾶ αὐτῆ, ἡ κατασκευασθεῖσα ἀπὸ χρυσοῦ καὶ ἐλεφάντινον ὄσεν, ἔχουσα ὕψος 26 πήχεων, καθυπέβαλεν αὐτὸν εἰς τῶν Αἰθηναίων τὴν ἀχαρισίαν, αὐτὸς ἀντεκδικήθη κατασκευάσας ἐν Ἡλίδι τὸν Ὀλύμπιον Δία, τῷ ὁποίῳ τὴν ιδέαν ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Ὀμηρον.

Μύρρων ὁ Ἀθηναῖος, Πολύκλειτος καὶ Λύσιππος οἱ Σικυώνιοι, Πραξιτέλης καὶ Σκοπᾶς οἱ Πάριοι, ἐχρημάτισαν καὶ αὐτοὶ περίφημοι γλυφεῖς. Ἀγάλματα τῷ Λυσίππῳ συνεποσῆντο ὑπὲρ τὰ ἑξακίσια. Ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἔδιδεν εἰς ἄλλον τὴν ἄδειαν τῆ νὰ κατασκευάσῃ τὸν ἀνδριάντα τε, εἰμὴ εἰς τὸν Λυσίππον, ἔτε ἤθελε νὰ τὸν ζωγραφήσῃ ἄλλος, εἰμὴ ὁ Ἀπελλῆς. Αἱ δύο τῷ Πραξιτέλῃς Ἀφροδίται ἐκίνεον θάμβος. Αὐτὸς ἀφῆκεν εἰς τὴν θέλησιν τῶν Κώων τῆ ν' ἀγοράσῃ μετ' αὐτὸν μισθὸν ὁποῖαν ἤθελον ἐκ τῶν δύο· αὐτοὶ δὲ ἐπροτίμησαν τὴν ἥττον ὠραιότεραν, ἐπειδὴ ἦτο σκεπασμένη, ἔχι δὲ τὴν ἄλλην, ἡ ὁποία ἦτο γυμνή· παράδειγμα αἰδῆς, τὸ ὁποῖον ἤθελεν ἐπαινεθῆ καὶ παρὰ τοῖς Σπαρτιάταις. Οὐδὲν ἄλλο προξενεῖ τόσην τιμὴν εἰς τὴν Φιλοκαλίαν τῶν ἀρχαίων, ὅσην τῆτο, ὅτι οἱ καθ' ἡμᾶς ἐμπειρότατοι τεχνῖται σπυδάσσει τὴν φύσιν εἰς τὰ ἀρχαῖα ἀγάλματα, τῶν ὁποίων διετήρησε πολλὰ ἐπανδαμάτωρ χρόνος.

Τὰ θάυματα, ὅσα διηγῆνται ὁ Πλίνιος καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς περὶ τῆς Ἑλληνικῆς ζωγραφίας, δὲν ἐμπορῆν ν' ἀποδειχθῶσιν ἀληθινὰ, καὶ φαίνονται τοσέτω μᾶλλον ἀπίθανα, καθ' ὅσον οἱ Ἕλληνας, ὡς αὐτὸς ὁ Πλίνιος μαρτυρεῖ, μετεχειρίζοντο τέσσαρα μόνον χρώματα, τὸ λευκὸν, τὸ κίτρινον, τὸ κέκκινον καὶ τὸ

μέλαν. Αὐτοὶ ἐγνώριζον τῶντι τὴν ἀνεπαίδητον διά-
 δραυσιν τῆ φωτὸς, ἐκεῖνο τὸ σκοτεινόφωτον, ὅπερ ἐ-
 πέχει τόπον τὸν μεταξὺ φωτὸς καὶ σκιᾶς, καὶ τὸ ὅποιον
 παρίσῃσι τὰς μορφὰς ὡς ἐξεχέσας τῆς εἰκόνοσ καὶ δεικ-
 νύει εἰς τὸ ὄμμα τῆ θεατῆ τὰς κοιλότητας καὶ τὰ βά-
 θη· ἀλλ' ὅμως ἔχομεν πολλὰς αἰτίας τῆ νὰ διζάζω-
 μεν, ὅτι αὐτοὶ ἐγίνωσκον νὰ μεταχειρισθῶσι τῆτο τὸ
 σκοτεινόφωτον μετὴν αὐτὴν δραυμασίαν ἐνέργειαν,
 οἷαν οἶδαμεν ἡμεῖς τὴν σήμερον. Οἱ ἀπεικονισμένοι καρ-
 ποί, πρὸς τὰς ὁποῖας ἀκατώμενα τὰ πτηνὰ ἐκέντων μετὰ
 τὰ ζύγκος, καὶ οἱ ζωγραφισμένοι ἵπποι, πρὸς τὰς ὁ-
 ποῖας οἱ ἵπποι βλέποντες ἐχρεμέτιζον, ταῦτα πᾶντα
 εἶναι τεράσια, μετὰ τὰ ὁποῖα κατεσώρευσεν ὁ Πλίνιος τὸ
 σύγγραμμά τε. Τὶ τάχα ἔλεγεν, εἰάν ἔβλεπε τὰς εἰ-
 κόνας τῆ Ρ'αφαήλ καὶ Ρ'εβενσίε;

Ἡ ἐγκραυσικὴ ζωγραφία συνίστατο εἰς τὴν ὑπὸ
 τῆ Κόμητος Καίλε πάλιν ἀνακαλυφθεῖσαν μουσικὴν
 τέχνην τῆ ζωγραφίζειν διὰ τῆ πυρὸς ἐπὶ ξύλον ἢ ἐ-
 λεφάντινον ὅσῃν μετὰ κηρὸν ποικιλοχρώματος. Οἱ ἀρ-
 χαῖοι ἠγνόουν παττάπασι τὴν διὰ τῆ ἐλαίε ζωγρα-
 φίαν, καὶ παρὰ τῆ Πλινίε μαυθάνομεν, ὅτι πρὸ τῆ Νέ-
 ρωνος δὲν ἐζωγράφιζον ἐπάνω εἰς λινὰ ὑφάσματα, καὶ ὅ-
 τι οἱ μεγάλοι ζωγράφοι σπανίως ἐζωγράφιζον ἐπά-
 νω εἰς νεωστὶ ἀσβεσωμένον τοῖχον. Πολλὰ τεμμάχια
 τῆς ἀρχαίας Μωσαικῆς σώζονται μέχρι τῆς σήμερον,
 τὰ ὁποῖα, ὡς εἰκόνας θεωρούμενα, δὲν εἶναι ἀξιο-
 θαύματα.

Ἐκ τῶν περιφύμων ζωγράφων οἱ ἐνδοξότατοι ὑ-
 πάρχουσιν οἱ ἀκόλεθοι· ὁ Πολύγνωτος, εἰς τὸν ὅποιον
 ἡ Ἀμφικτυονικὴ σύνοδος ὡμολόγησε διὰ δημοσίε ψη-
 φίσματος χάριτας, ὅτι ἐζωγράφετεν ἀμιοδί τὸν Τρωϊ-

κὸν πόλεμον ἐν μιᾷ τῶν ἐν Ἀθήναις σοῶν, καὶ ὁ ὁποῖος διὰ τῆ αὐτῆ ψηφίσματος ἐτρέφετο ἀμωλὶ ὅπε καὶ ἂν ἤρχετο· ὁ Ἀπολλοδώρος, ὅσις ἐφεῦρε τὴν μαγικὴν δυνάμιν τῆ σκοτεινοφώτε, καὶ πρὸ τῆ ἐποῖε κατὰ Πλινιον ἕδεμια εἰκῶν ἕτερε τῆς θεατάς· ὁ Ζεῦξις, ὁ ὁποῖος γενόμενος πλοσιώτατος, ἐχάριζε τὰς ζωγραφίας τε, ἐπειδὴ, καθὼς ἐκόμπαζε, δὲν ἤμπορῶσαν νὰ γυμνῶσι κατ' ἀξίαν· ὁ Παρράσιος, τὸν ὁποῖον, ὡς ἀδεταί, καὶ αὐτὸς ὁ Ζεῦξις ἀπατηθεὶς εἰς τὸ ζωγραφιδὲν ὑπ' ἐκείνου παραπέτασμα, ἐγνώρισεν ἀξιάτερον ἑαυτῆ· ὁ Πάμφιλος, ὁ πρῶτος συνάψας τὰς ἐπισήμας μὲ τὴν ζωγραφικὴν, ὁ ὁποῖος ἐλάμβανεν ἀπὸ τὸν μαθητὴν μισθὸν κατ' ἔτος ἐν τάλαντον· ὁ Τιμάνθης, περίφημος διὰ τὴν εἰκόνα τε τῆς Ἰφιγενείας, ὅσις ἐσκέπασε τὴν ἀνέκφρασον λύπην τῆ Ἀγαμέμνονος μὲ κάλυμμα· ὁ Ἀπελλῆς, ὁ μαθητὴς τῆ Παμφίλου καὶ ζωγράφος τῆ μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὅσις ἐξέθετε τὰς εἰκόνας τε εἰς τὰ ὄμματα τῶν διαβαινόντων, διὰ νὰ μανθανῆ τὴν κρίσιν των· ὁ Πρωτογένης, ἀντίζηλος τῆ Ἀπελλῆ, τὸν ὁποῖον ἔτος ἐγκωμιάζε μὲν καθ' ὑπερβολὴν, ἔλεγε δὲ, ὅτι δὲν ἐγίνωσκε ν' ἀφήσῃ ἀπὸ τὴν χεῖρα τὸν ζωγραφικὸν κάλαμον, αἰνιττόμενος διὰ τῆτε, ὅτι ἔσφαλλε διὰ τὴν ὑπερβολικὴν ἀκρίβειαν καὶ διόρθωσιν τῶν εἰκόνων τε.

Αἱ τιμαὶ καὶ ἀνταμοιβαὶ, αἱ ὁποῖαι ἐπεδαψιλεύοντο εἰς τῆς τεχνίτας, ἦσαν ἀναμφιβόλως ὁ κάλλιστος τρόπος, δι' ἃ ἤμπορῶν νὰ ἐρεθίζωσι καὶ νὰ τελειοποιῶσι τὰς φυσικὰς αὐτῶν δεξιότητας· μόνοι δὲ οἱ Ἀθηναῖοι εἶναι ἀξιόμεμπτοι διὰ τὰς πέραν τῆ δέοντος διδομένας τιμὰς καὶ ἀνταμοιβὰς, οἱ ὁποῖοι ὅσω περισσότερον ἤδανοντο τὴν ἀξίαν τῶν ἐλευθερίων τεχνῶν, τόσω μᾶλ-

λον ὄφειλον νὰ γνωρίσωσι τὰ πρωτεῖα τῆς ἀρετῆς, τῶν καλῶν πράξεων ἢ τῶν ἐσιωδῶν προτερημάτων, τὰ ὁποῖα, ἀντὶ νὰ τέρπωσι τὰς πολίτας, φωτίζουσιν αὐτὰς πρὸς ἀσφάλειαν τῆς εὐδαιμονίας των ἢ τὰς διοικήσιν. Ὅταν τὰ τέρποντα φυσικὰ χαρίσματα τιμῶνται παρὰ τὰ ἄλλα, ὅταν ἕνεκεν αὐτῶν ἀπορροφῶνται αἱ ἀνταμοιβαί, αἱ ὁποῖαι ὀφείλονται εἰς τὰς ὑπὲρ τῆ κοινῆς προθύμης ἐκδελύσεις, ὅταν ἕνεκεν αὐτῶν ἐκκενῆται ὁ δημόσιος θησαυρός, τὸν ὁποῖον ἡ πατρίς ἀπαιτεῖ δικαίως ὡς ἴδιον κτῆμα, ὅταν οἱ πολῖται φιλοτιμῶνται νὰ τιμῶσιν ἐκεῖνα, καταφρονῶντες ὅλα τὰ ἄλλα, τότε ἐπαπειλεῖται ὁ ἀφανισμὸς τῶν ἡθῶν, τῶν νόμων ἢ τῆς διοικήσεως (1).

Τῆτο ἔπαυε ἢ ἡ πόλις τῶν Ἀθηναίων. Εἰς ἓνα καιρὸν, ὅτε αὐτὴ ἐνησχολεῖτο μόνον εἰς ἀγάλματα, εἰκόνας ἢ θεάματα, ἢ Φρύνη, ἢ παλακὴ τῆ Πραξιτέλης ἢ πολλῶν ἄλλων, ἐτόλμησεν ἀναιδῶς νὰ ὑποσχεθῆ τὴν ἀνάκτισιν τῶν Θηβῶν, εἰάν αὐτὴ συγχωρεθῆ νὰ ἐπιγράψῃ τὴν ἀκόλεθον ἐπιγραφὴν. Ἀλέξανδρος μὲν κατέσκαψε, Φρύνη δ' ἐξάνεστη θήβας. Οἱ Ζεῦξις καταπορφυρωμένος ἢ καταχρυσωμένος, ἐπεδείκνυε μὲ ὄγκον τὴν ἀλαζονικὴν σολὴν τε εἰς τὰς Ὀλυμπιακὰς ἀγῶνας. Οἱ Παρράσιος ἐσόβει ἀλαζονικῶς φορῶν χρυσὸν σέφανον, ἐν ᾧ ὁ Σωκράτης ἢ ὁ Φωκίων ἔπινον τὸ κώνειον.

(1) Σφάλλει ἑνταῦθα ὁ συγγραφεὺς λέγων, ὅτι αἱ ἐλευθέριοι τέχναι πείσσει μόνον πρὸς ἡδονὴν ἢ ψυχαγωγίαν τῶν ἀνθρώπων, ἔχι δὲ ἢ πρὸς ἄλλοτε ὑψηλότερον ἢ εἰς γενικώτερον. Οὐ μὴν ἀλλὰ ἢ ἡ ἡδονὴ αὐτῶν χρησιμεύει εἰς τὴν ἀρετὴν ἢ εἰς τὰ ἡθῆ, ἢ μόνου ἢ κατάχρησις ἐξευτελίζει αὐτὰς εἰς μόνην ἡδονὴν ἢ ψυχαγωγίαν.

Τὸ δὲ πλεόν ἀξιοσημείωτον μεταξὺ τῶν ἐθίμων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος εἶναι ἢ περὶ τὴν Μουσικὴν μεγάλη σπουδή, ἢ ὁποῖα ἀπετέλει τρόπον τινὰ μέρος τῆς πολιτικῆς καταστάσεως, καὶ ἀνεφέρετο εἰς τὰς νόμους. Ἡ αὐστηρὰ Σπάρτη ἐφρόντιζε περὶ ταύτης, ὡς περὶ μεγάλη πρᾶγματος, τόσον, ὥστε ὁ νεωτερισμὸς εἰς τὴν μουσικὴν ἦτον ἐς ἄκρον ἀπηγορευμένος. Ὁ Πλάτων ἐπικυρόνει τὴν ἀνάγκην τῆς τοιούτου νόμου, τῆς ὁποῖα ἄλλην ἀφορμὴν δὲν ἐμπορῶ νὰ φαντασθῶ, παρὲξ τῆς ἄκραν αἰσθαντικότητά τῶν Ἑλλήνων, καὶ τὴν ζωηρὰν ἐντύπωσιν τῆς ἁρμονίας εἰς τὰς ἀκοάς των.

Αὐτοὶ συνείδον τὸ ἐκ ταύτης μέγα ὄφελος πρὸς εὐνομίαν τῶν ἐθνῶν, καὶ πρὸς ἡμέρωσιν τῶν ἀγρίων ἡθῶν, πρὸς ἐμπνευσὶν θάρρους εἰς τὰς μάχας, πρὸς παρακίνησιν τῆς ἀγάπης τῆς ἀρετῆς, καὶ πρὸς μίμησιν μεγάλων ἐπαινεμένων ἀνδρῶν, συνάπτοντες πάντοτε πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν τὴν ᾠδὴν καὶ τὴν ποιητικὴν· εἰς ἕνα λόγον, ἢ μουσικὴ ἦτο τὸ κυριώτατον μέρος τῆς ἀνατροφῆς τῶν νέων. Ὁ Πολύβιος, ἐκεῖνος ὁ ἐμβριθῆς καὶ ὀξύνης συγγραφεὺς, παρατηρεῖ, ὅτι αὐτὴ ἦτο μάλις ἀναγκαία εἰς τὰς Ἀρκάδας, ὥστε μία τῶν πόλεων των (ἢ Κύναιθα) ἀμελήσασα τὴν μουσικὴν, ἔγινε διαβόητος κατὰ τὴν ἀπανθρωπίαν καὶ βαρβαρότητα, τῶν ὁποῖων ὀλίγα παραδείγματα εὐρίσκοντο ἄλλαχῆ. Ὁ Πλέταρχος, καὶ οἱ λοιποὶ ἐνδοξότατοι φιλόσοφοι, ἐθεώρουν τὴν μουσικὴν ὡς τὸ θαυμασιον μέσον πρὸς κατάπαυσιν τῶν ἀλόγων παθῶν, καὶ πρὸς βελτίωσιν τῆς νοῦ καὶ τῆς καρδίας· ἀλλ' ὁ λόγος εἶναι περὶ μουσικῆς ἀνδρικήs, ἀπλῆs καὶ μεγαλοπρεπῆs, ἢ ὁποῖα δὲν μετεἶχέ τι ἐκεῖνης τῆς ἐκλύτης καὶ ἀσώτης μαλακότητος, τὴν ὁποῖαν ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης δικαίως ἤλεγ.

χον εἰς τὸ θέατρον ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῶν. Αἱ ἀρχαὶ αὐ-
τῆς ὀφείλουσι γὰρ προσαρμόζονται εἰς τὴν ποιητικὴν καὶ
χορευτικὴν, τὰ ὅποια ἀμφοτέρωτερον συμπεριλαμβάνονται
εἰς τὴν καθόλου ιδέαν τῆς μουσικῆς. Οἱ Ῥωμαῖοι ἀφῆ-
καν εἰς τὴς δύο ταύτην τὴν τόσον παρὰ τοῖς Ἕλλησι
περισπύδασον τέχνην.

Ἡ λύρα εἶχε κατ' ἀρχὰς τρεῖς χορδὰς· ἐπὶ δὲ
τῆς βασιλείας τοῦ Φιλίππου ἠυξήθησαν ὑπὸ τοῦ Τιμο-
θέου ὡς ἑνδεκά, καὶ μετὰ ταῦτα προσετέθησαν καὶ ἑτι
τέττων περισσότεραι. Συζητεῖται μετὰ τῶν σοφῶν,
ἂν οἱ ἀρχαῖοι ἐγνώριζον τὴν ἀρμονικὴν ἀναλογίαν, ἢ
τὰς συμφωνίας μὲ διαφόρους φωνάς. Οἱ Ἕλληνες εἶχον
δεκαοκτὼ τόνους εἰς τὴν Μυσικὴν, τὴν ὁποίαν ἐσημείο-
νον μὲ γράμματα ἰδιαίτερα. Τὸ γάμμα, τὸ ὅποιον
εἰσέφευρε τῷ ἰα' αἰῶνι Γαῖδων ὁ Ἀθηναῖος, εὐκόλυνε πολ-
λὰ τὴν μουσικὴν, καὶ φαίνεται ὅτι εἰς τὴν, καθὼς καὶ εἰς
ἄλλα πολλὰ, οἱ νεώτεροι ὑπερβαίνουσι πολὺ τὴν ἀρχαίαν.

§. Γ.

Πολεμική

Περίληψις.

Στρατιωτικὴ τέχνη — πολίται στρατιῶται — μισθὸς τῆς
στρατεύματος — ὅπλα τῶν Ἑλλήνων — πεζικὸν καὶ ἵππικόν —
τέχνη τῆς πολιορκεῖν — μηχαναὶ — ὅπως ἐνέπνεον
δάρυρον.

Ὅλαι αἱ ἐλευθέριοι τέχναι, πλησιάζουσαι εἰς τὴν
ἐντέλειαν αὐτῶν, δὲν ἐμπόδιζον παντελῶς τὴν πρόοδον
τῆς πολεμικῆς τέχνης. Εἰς τὴν εὐταξίαν τῶν στρα-

τιωτῶν καὶ εἰς τὴν ἐπιτηδειότητα τῶν στρατηγῶν πρέπει
 ἢ ἀποδοθεῖν αἱ τόσαι τῶν Ἑλλήνων νίκαι. Διὰ τὸ
 στρατιωτικὸν αὐτῶν θέλω ὁμιλήσει ὀλίγοντι περισστι-
 κώτερον, ἐπειδὴ συμφέρει νὰ ἐξεύρωμεν τὰ αἰτία, τὰ
 ὅποια διενήργησαν τὰ μεγάλα συμβεβηκότα, καὶ ἐκρι-
 ναν περὶ τῆς τύχης τῶν ἔθνῶν.

Οἱ πολῖται, οἱ ὅποιοι ἐγεννῶντο διὰ νὰ μάχων-
 ται ὑπὲρ πατρίδος, ὠφείλον νὰ εἶναι στρατιῶται, καὶ τὸ
 δημοκρατικὸν πνεῦμα, ἡ φιλελευθερία καὶ φιλοδοξία,
 ἕκαστον αὐτὸς κατὰ φυσικὸν λόγον ἤρωας. Οἱ Σπαρ-
 τιάται ἐστράτευον ἀπὸ τῶν τριάκοντα ἕως τῶν ἐξήκον-
 τα ἔτων. Οἱ νέοι καὶ οἱ γέροντες ἐφύλαττον τὴν πόλιν,
 ἔνθα ἔζων ζωὴν σκληροτέραν παρὰ τῆς ἄλλης εἰς τὸ
 στρατεύμα καὶ μόνος ὁ πόλεμος ἐμετρίαζεν ὀκωσῆν τὴν
 αὐσηρότητα τῆς τῆ ἔθνης, τῆ ὅποιον ὅλαι αἱ διατά-
 ξεις ἀπέβλεπον πρὸς πόλεμον. Ὁ Λυκῆργος ἐπενόη-
 σε τὸν τρόπον τῆ νὰ προξενῆ εἰς αὐτὸς ἡδονὴν μὲ τῆστο.
 Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἀπὸ τῶν δεκαοκτῶ ἔτων ὠρκίζοντο
 πρὸς ἐκδύλευσιν τῆς πατρίδος, καὶ ἐστράτευον ἕως τῶν
 ἐξήκοντα. Ἄνδρες, εἴτινες ἐμάχοντο ὑπὲρ γυναικῶν
 καὶ τέκνων, καὶ μάλιστα ὑπὲρ ἐλευθερίας καὶ περισσίας,
 ὠφείλον ἀναμφιβόλως νὰ ὑπερνικῶσι τῆς κοινῆς στρατιώ-
 τας· καὶ ὅμως ἡ πείρα μᾶς διδάσκει, πόσον ἰσχύει ἐν
 ταῖς ἡμέραις ἡμῶν ἡ εὐταξία, καὶ αὐτὴ ἡ τιμὴ.

Ὅτε οἱ πόλεμοι ἐγίνοντο μακροχρόνιοι καὶ εἰς μα-
 κρυνῆς τόπους, ἔπρεπε νὰ φροντίσῃν περὶ τῆς διατρο-
 φῆς τῶν στρατευμάτων. Ὁ Περικλῆς διώρισε μισθὸν εἰς
 τῆς στρατιώτας, καὶ ὁ μὲν πεζὸς εἶχε τέσσαρας ὀβολούς,
 ὁ δὲ ἵππεὺς δραχμὴν, καὶ ἡ ναύτης τρεῖς ὀβολούς. Ἡ-
 μεῖς ἴδομεν τῆς Σπαρτιάτας ὑσερον μισθοφορῦντας εἰς
 Ἀσίαν καὶ παρὰ τοῖς Πέρσαις.

Τὰ ὄπλα τῶν Ἑλλήνων ἦσαν ἡ περικεφαλαία, ὁ θώραξ, ἡ ἀσπίς, τὸ ξίφος, ἡ λόγχη, τὸ ἀκόντιον, τὸ τίξον καὶ τὰ βέλη, τὰ ὅποια, προϊόντος τῆ χρόνου, ἐτελειοποιήθησαν. Οἱ Ἀθηναῖοι Ἰφικράτης ἔκαμε τὰς ἀσπίδας βραχυτέρας καὶ ἐλαφροτέρας, τὸ δὲ ξίφος καὶ τὰς λόγχας μακρύτερας, καὶ κατεσκεύαστε θώρακας ἀπὸ λινὸν ἐμβεβαμμένον εἰς ἀλμυρὸν ὄξος, οἱ ὅποιοι, ὡς λέγουσιν, ἦσαν καλλίτεροι παρὰ τὸς σιδηροῦς· ἐγύμναζε δὲ συνεχῶς τὰ στρατεύματα εἰς τὸς πολεμικὰς ἐξελιγμὸς, δι' οὗ ἡ τακτικὴ ἐτελειοποιήθη περισσότερον.

Τὸ πεζικὸν συνεκρότει τὴν δύναμιν τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων. Αὐτοὶ παρήτησαν τὰς ἀμάξας, τὰς ἄλλοτε τόσον ἐν χρήσει καὶ τόσον ἀνωφελεῖς, μᾶλλον δὲ ἐπικινδύνους. Τὸ ἵππικὸν αὐτῶν, ἂν καὶ ὀλιγάριθμον· δι' ἔλλειψιν ἵππων, ἐμάχετο εὐτάκτως· αἱ δὲ σκάλαι τῶν ἵππων, τὰ ἑφίππια (σέλλαις), καὶ τὰ ὑποδήματα ἦσαν ἐτι ἀγνώστα καὶ περιττὰ εἰς αὐτὰς. Ἐκεῖνο δὲ, τὸ ὅποτον ἡ ἰστορία διηγεῖται περὶ τῶν Νομάδων, εἶναι θαυμασιώτερον, οἱ ὅποιοι δίχα χαλινῶν καὶ μυόπων ἐκυβέρων ἐντελέεσσαν τὸς ἵππους. Ἡ συνήθεια ἄρα καὶ ἡ φιλεργία ἐμποροῦν ν' ἀναπληρώσωσι τὴν ἔλλειψιν τῆ παρ' ἡμῶν κρινομένη ἀναγκαίᾳ.

Ἐν τῷ Μεσσηνιακῷ πολέμῳ ἡ Ἰθώμη ἀντεσάθη μόνον διὰ τὴν καλὴν θέσιν κειμένη ἐπάνω ἐνὸς ὄρους, δεκαεναετῆ πολιορκίαν· ἄρα ἡ πολεμικὴ ἦτο τότε μὲν ἀτελής, εἶτα δὲ ἐτελειοπήθη κατ' ἀναλογίαν τῆ φωτισμῆ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς προσοχῆς τῶν ἔθνῶν εἰς τὰ αὐτῶν συμφέροντα· καὶ ἡ τέχνη τῆ στρατοπεδεύειν ἐπωφελεῖς καὶ τῆ παρατάττειν ἐπιτηδείως τὸ στρατεύμα, τὰ ἔμπειρα στρατηγήματα, καὶ ἡ μέθοδος τῆ

προσβάλλειν ἢ ὑπερασπίζεσθαι ἐπιτηδείως τὰς ὠχυρωμένας πόλεις, δὲν ἦσαν πλέον ἀπόκρυφα· ἦσαν δὲ ἐν χρήσει ποικίλαι πολεμικαὶ μηχαναὶ, οἷον καταπέλται, βαλλίστραι, κινητοὶ πύργοι, χελῶναι, ἢ κριοὶ, τῶν ὁποίων ἡ περιγραφὴ εὐρίσκεται παντὲ. Διὰ τὰ καταλάβωμεν, ὅποια μέσα ἐχορήγηεν εἰς τοὺς ἀρχαίους ἡ ἀγγλίνοια ἢ ἡ τόλμη, ἀρκεῖ μόνον ἢ ἀναγνώσωμεν τὰς πολιορκίας τῶν Συρακουσῶν ἢ τῆς Τύρου.

Δὲν εἶν' ἀνάγκη νὰ ἐπαναλάβωμεν, ὅτι ἡ ἀκμάζουσα στρατιωτικὴ εὐταξία, αἱ ἀνταμοιβαὶ ἢ ποιναὶ, ὁ ἔρως τῆς δόξης, ἢ ὁ φόβος τῆς ἀτιμίας, ἦσαν αἱ κυριώταται αἰτίαι, αἱ ὅποια κατέστησαν τὲς Ἑλληνας τόσο ἀνωτέρους ὑπὲρ πάντας τὲς ἐχθρὸς. Αὐτοὶ δὲν παρημέλουν κἀνέν, δι' οὗ ἠμπόρου νὰ γένωσιν ἀνίκητοι ἄνδρες. Οἱ Σπαρτιάται, ἂν ἢ συνειθισμένοι παιδιόθεν νὰ καταφρονῶσι τὸν θάνατον, ἐφόρου ὅμως ἐν τῷ πολέμῳ κόκκινα φορέματα, διὰ νὰ μὴ φαίνεται τόσο εὐκολα τὸ ἐκ τῶν πληγῶν ἐξερχόμενον αἷμα. Εἰς ὅλα τὰ εἶδη πρέπει νὰ βοηθῶμεν τὴν φύσιν· καὶ ἐνίοτε πράγματα κατὰ τὸ φαινόμενον εὐτελεῖ παρήγαγον τὰ μέγιστα ἀποτελέσματα. Τὶ δὲν δύνανται τὰ δύο μεγάλα ἐλατήρια τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας, ἡ ἐλπίς ἢ ὁ φόβος, ὅταν ἡ ἐνέργειά των διευθύνεται ἀπὸ τὴν φρόνησιν.

ΚΕΦ. Β΄.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

ἢ Ἐγκύκλια μαθήματα.

§. Α΄.

Περίληψις.

Φυσικά προτερήματα τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὴν φιλολογίαν καὶ διάλεκτος αὐτῶν — Ἀρχὴ καὶ ἀντικείμενα τῆς Ποιητικῆς — Τραγωδία — Ὀφελος ἐκ ταύτης — Παλαιά, μέση καὶ νέα Κωμῳδία — οἱ νεώτεροι ἀνώτεροι κατὰ τὴν δραματικὴν ποιητικὴν — Θεατρομανία τῶν Ἀθηναίων — ἄλλα εἶδη ποιητικῆς.

Φύσις τρυφερὰ, φαντασία ζωηρὰ, ἀγχινοια πρόχειρος καὶ γόνιμος, διάλεκτος πλοσία καὶ ἀρμονικὴ, προτερήματα ἔξοχα, διεγχειρόμενα ἀπὸ τὴν θερμοτάτην ἄμιλλαν, κατέστησαν τὰς Ἑλληνας ὡς πρὸς τὴν φιλολογίαν διδασκάλους καὶ ἀρχέτυπα ὄλων τῶν πεφωτισμένων ἐθνῶν. Ἡ ἀπαράμιλλος αὐτῶν διάλεκτος ἦτον εὐστροφος εἰς ὅλα καὶ ἐκαλλώπιζεν ὅλα, καὶ ὑπὸ τὴν γραφίδα τῆ Ὀμήρου ἤνωνεν ἤδη τὰς ὠραιοτάτας χάριτας, τὴν εὐφράδειαν, ἔμφασιν καὶ μεγαλοπρέπειαν, καὶ ἦτον ἀξία τῆ Διὸς ἢ τῆς Ἀφροδίτης, τὸ ὅποιον δεικνύει προφανῶς, ἂν δὲν ἀπατώμαι, ὅτι πρὸ τῆ Ὀμήρου ἐχρημάτισαν καλοὶ συγγραφεῖς, ἐπειδὴ αἱ διάλεκτοι βελτιῶνται μὲ βραδύτητα, καὶ τελεσιργεῦνται μόνον μὲ σοφὰ συγγράμματα.

Ἡ Ποιητικὴ ἐγινε πρόδρομος σχεδὸν πάντοτε ὄλων τῶν εἰδῶν τῆς φιλολογίας, ἀναμφιβόλως διὰ τὸτο,

ὅτι εἶναι ὁ καρπὸς τῆς φαντασίας καὶ αἰσθητικῆς δυνάμεως· ἐπειδὴ τὰς δύο ταύτας ψυχικὰς δυνάμεις ἐξασκῆμεν πρὸ τῆς διανοητικῆς· ἐν εἶδος φυσικῆς ὁρμῆς κινεῖ τὰς αἰσθητικὰς εἰς τὸ νὰ ἄδωσιν ἔλα, τὰς ἡδονῶν, τὴν εὐτυχίαν των, τὰς θεὸς, καὶ αὐτοὶ σέβονται, τὰς ἡρώων, ὅσας αὐτοὶ θαυμάζουσι, καὶ ὅσα συμβεβηκότα θέλουσι νὰ ἐντυπώσωσιν εἰς τὸ μνημονικόν, καὶ τὰς διδάσκει νὰ μεταχειρίζονται τὸ μέτρον ἢ τὸν ῥυθμὸν, διὰ νὰ ἐκφράζωσι τὰς ἐννοίας των μὲ περισσοτέραν ἐνέργειαν καὶ τέρψιν. Ὅθεν εὐρίσκονται εἴχοι καὶ παρὰ τοῖς ἀγρίοις. Ἡ ζωηρότης τῶν παιδῶν συνήργησεν εἰς τὰς προσόδους ταύτης τῆς ὠραίας τέχνης· ἀλλὰ τὸ συμφέρον τῆς ἀνδρωπότητος ἦτο συχνὰ τὸ ὑποκείμενον αὐτῆς. Ὁ σκοπὸς τῆς Ἰλιάδος εἶναι τὸ νὰ καταπαύσῃ τὴν ὀλεθρίαν διχόνοιαν τῶν Ἑλλήνων, καὶ νὰ διεγείρῃ εἰς τὰς ψυχὰς των τὸν ἡρωϊσμὸν μὲ τὸ θέαμα τῶν κατορθωμάτων τῶν προγόνων των. Οἱ Ἕλληνας ὀλίγον ἐγνώριζον τότε τὰς εἰρηνικὰς ἀρετάς, ἐπειδὴ ἂν ὁ Ὀμηρος ἠδῶντο τὸ ἐξ αὐτῶν ὄφελος, ἀναμφιβόλως ἀπέδιδε τὰς ἀνήκοντας ἐπαίνους.

Τὰ ποιήματα τῆς Ὀμήρου εἶναι ἡ βᾶσις τῆς δραματικῆς ποιητικῆς, ἡ ὁποία ἐφευρέθη κατὰ τὰς χρόνος τῆς Σόλωνος, ὅτε παριστώμενοι ἐν τῇ θεάτρῳ αἱ πράξεις, ὅσαι ἤρεσκον εἰς τὰς ἀναγνώσας, ἠύξανον τὴν ἡδονὴν καὶ τὸ ὄφελος. Αἰσχύλος, ὁ ἀληθὴς πατὴρ τῆς τραγωδίας (ἐπειδὴ τὰ μιμικὰ διὰ σίχων ἀθύρματα τῆς Θεσπίδος δὲν ἦσαν ἀξία ταύτης τῆς ὀνομασίας) μετεχειρίσθη τὸν οἶκτον καὶ τὸν τρόμον διὰ νὰ κλονήσῃ τὴν ἀνδρωπίνην καρδίαν· ἔζη δὲ ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς ἐπιδρομῆς τῆς Ξέρξε εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ τὰ δράματά του ἐνέπνεον μῖσος κατὰ τῆς τυραννίδος. Ὁ Σοφοκλῆς ἀ-

νεφάνη πρὸ τῆς θανάτου τῆς Αἰσχύλου, ἐνίκησεν αὐτὸν εἰς ἓνα ποιητικὸν ἀγῶνα, καὶ ἔκαμε τὴν τραγωδίαν πλέον περισκέδασον μὲ τὴν κανονικὴν διάθεσιν καὶ μὲ τὸ ὑψηλὸν ὕφος. Ὁ ἀντίζηλος αὐτῆς Εὐριπίδης ἐπρόσθεσεν ἔτι εἰς αὐτὰς τὰς ὠραιότητας ἐκείνην τὴν φιλοσοφικὴν πρᾶξιν, ἣ ὁποία βάλλει τὴν ἠθικὴν εἰς ἐνέργειαν, διὰ τὴν κάμη τὴν ἀρετὴν ἀξιέρασον.

Δύσκολον εἶναι νὰ πισεύσωμεν, ὅτι ὁ πρῶτος σκοπὸς τέτων τῶν ποιητῶν ἦτον ἡ ἰατρικὴ τῶν παιδῶν μὲ τὴν δύναμιν τῆς παιδηγικῆς ἐκφράσεως· ἀλλ' εἶναι βέβαιον, ὅτι ἀγωνιζόμενοι ὡς ἀπολαύσῃ τὰς ψήφους τῶν θεατῶν, ἔδιδον αὐτοῖς ἐξαιρετὰ σοφὰ παραγγέλματα, καὶ δὲν παρίστων εἰς τὸ θέατρον πράγματα ἐναντία τῶν χρησῶν ἠθῶν καὶ τῆς ὀρθῆς νῆς. Πόσον ὠφέλιμοι δὲν ἠθέλον εἶδαι αἱ θεατρικαὶ παραστάσεις, ἀνίσως τὸ θέλητρον τῆς ἡδονῆς δὲν ἦτον, εἰμὴ μέσον διὰ τὴν ἐμπνεύσιν εὐγενῆ καὶ ἐνάρετα φρονήματα.

Ἡ Κωμῶδια μάλιστα, κατακωμωδῶσα τὴν κακίαν, ἠμπορεῖ νὰ εἶναι τὸ κάλλιστον διδασκαλεῖον τῆς σοφίας καὶ τῆς κοινωνικῆς βίης. Εἶναι ἀκατάληπτον, πῶς οἱ Ἀθηναῖοι, ἀφ' ὧν ἐγεύθησαν τὰ ἠθικὰ παραγγέλματα τῶν τραγικῶν ποιητῶν, ἐδύνοντο νὰ θαυμάζωσι τόσον τοὺς ἀχήμενας μιμικῆς ἀσεισμῆς τῆς Ἀριστοφάνους. Αὐτοὶ κατέκριναν σχεδὸν τὸν Εὐριπίδην, διότι ἐξεφώνησε διὰ τῆς ἱεροπλοΐας τὸ, ἣ μὲν γλῶσσο ὁμώμοκεν, ἣ δὲ φρὴν ἀνόμωλος, μὴ ἔλον ὅτι ὁ ὄρκος, περὶ ὧν ὁ λόγος, ἐφάνη παράνομος· καὶ ὅμως εἰς τὸν ἴδιον καιρὸν ὑπέφερον νὰ κωμωδῶνται οἱ θεοὶ, ἣ διοικήσεις, οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ Σωκράταις, εἰς δράματα, τὰ ὅποια ἔβλαπτον ἐπίσης καὶ τὴν θρησκείαν καὶ τὴν δημοσίαν τιμὴν. Ἡ ἀρχαία κωμῶδια ἦτον ἀχαλίνωτος,

θυσιάζουσα πάντα εἰς τὸ σατυρικόν, καὶ τὰ σωζόμενα
 τῆ Ἀριστοφάνους προξενέσιν ὡς πρὸς τῆτο καταισχύνην
 εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἡ μέση κωμῳδία, λαβῶσα ἀρχὴν
 περὶ τὸς χρόνους τῶν τριάκοντα τυράννων, μετέπλευσε
 τὰ ὀνόματα, καὶ διέστυρεν ἀνωνύμως ἢ ἑτερονύμως τὰ
 πρόσωπα, καὶ ἐνὶ λόγῳ, ἐξηκόντησε μᾶλλον ἢ ἐξήμ-
 βλυσε τὴν κακότηθειαν τῆ λαῶ, ἕως ἧ ὁ μέγας Ἀλέ-
 ξανδρος ἐχαλίνωσε τὴν ἀνδράχη αὐτῆς ἀδειαν. Ἡ νέα
 κωμῳδία περιέγραφε τὰ ἤδη χωρὶς τὰ ὑβρίση τὸς πολί-
 τας, καὶ παρίση κατὰ τὸν Βοῖλῶ ἕνα καθρέπτην, ἐν ᾧ
 καθεὶς ἐδύνετο νὰ ἴδῃ τὴν εἰκόνα τε, καὶ ἔτω νὰ κατα-
 γελᾷ τὰ ἰδιά τε ἐλαττώματα, καὶ νὰ μάθῃ μὲ τρόπον
 χαρίεντα νὰ διορθωθῆ. Εἰς τῆτο τὸ ἀπέραντον γάδιον
 διέπρεψεν ὁ Μένανδρος, περὶ τῆ ὁποῖε τῶν συγγραμ-
 μάτων δὲν ἐμπορῶμεν νὰ θρηνησωμεν κατ' ἀξίαν, ὅτι
 ἐχάθησαν, ἐπειδὴ δὲ αὐτῶν ἐπαιδέθη ὁ μιμητὴς τοῦ
 Τερέντιος, ὅσις ἐδανείσθη παρ' αὐτῆ σχεδὸν ὅλην τὴν
 ὕλην τῶν δραμάτων τε.

Πρέπει νὰ εἶναί τις, ὡς ἡ γυνὴ τῆ Δασιέρου,
 πολλὰ ἀρχαιολάτρις, ὥσε νὰ μὴ ὁμολογῆ, ὅτι οἱ ση-
 μερινοὶ ποιηταὶ ὑπερέχουσι πολὺ τὸς Ἕλληνας εἰς τὴν
 δραματικὴν τέχνην. Ἡμεῖς ὀφείλομεν μὲν νὰ γνωρίζωμεν
 αὐτῆς εὐχαρίσως ὡς ἡμετέρες διδασκάλας, ἀλλ' ὅμως
 μὴ μωραίνωμεθα τόσον, ὥσε νὰ ἐκθειάζωμεν καὶ τὰ
 σφάλματά των, μὴ ἀποδίδοντες τὸν ὀφειλόμενον εἰς
 τοὺς μιμητὰς αὐτῶν ἔπαινον. Ἡ τερατώδης εὐφορία
 τῶν θεατρικῶν συγγραμμάτων τῶν ἀρχαίων ἐμπορεῖ
 μόνη νὰ δείξῃ, ὅτι αὐτοὶ δὲν ἦσαν τόσον ἱπερακριβεῖς
 εἰς τὴν οἰκονομίαν καὶ σύνθεσιν τῶν δραμάτων, ἐξ ᾧ ὁ
 Σοφοκλῆς ἐσύνθεσεν ὡς ἑκατὸν καὶ τριάκοντα.

Ἡ θεατρομανία τῶν Ἀθηναίων, τὰ βραβεῖα, τὰ

ὅποια ἐψήφισον εἰς τὸς ποιητὰς, ἢ τιμὴ τῆ νὰ προτιμῶνται δημοσίᾳ ἀπὸ τὸς ὅσοι ἔτρεχον τὸ αὐτὸ σάδιον, πάντα ταῦτα ἐπετάχυναν τὴν πρόοδον μιᾶς τόσοῦν ὤ-
 ραίας τέχνης. Ἡμεῖς ἐχρειάσθημεν αἰῶνας, διὰ ν' ἀν-
 τικαταστήσωμεν εἰς τὰ ἄγροικα μιμητὰ ποιήματα τῶν
 ἡμετέρων προγόνων τὴν ὄρεξιν τῆ καλῆ· τὸναντίον δὲ οἱ
 Ἀθηναῖοι ἀπέκτησαν παραχρῆμα Σοφοκλέα καὶ Εὐρι-
 πίδην. Οὗτος ὁ ματαιόφρων λαὸς κατέστησε τρόπον
 τινὰ τὸ θεῖατρον ὑπόθεσιν τῆς δημοκρατίας, καὶ ἤθε-
 λεν εἶδαι ἀξιέπαινος διὰ τῆτο, εἰὰν ἐζήτει πάντοτε διὰ
 τῆ θεῖατρον νὰ διορθώσῃ τὰ ἤθη· ἀλλ' ὁ Ἀριστοφάνης
 καὶ οἱ ὅμοιοί τε ἐσυγχωρῶντο νὰ διασκεδάξουν τὸ φαρ-
 μάκι εἰς τὴν δημοκρατίαν. Τί πρέπει νὰ ἐννοῶμεν πε-
 ρὶ μιᾶς πολιτείας, ἐν ἣ οἱ μωροὶ ἔχουσι τὸ δίκαιον τῆνὰ
 ὑβρίζουν τὴν ἰδίαν ἀρετὴν, καὶ τὴν ἐξουσίαν τῆ νὰ καθο-
 πλίζουσι κατ' αὐτῆς τὸς πολίτας;

Ὅλα τὰ ἄλλα εἶδη τῶν ποιημάτων, οἷον ἡ ὠδὴ, τὸ ἐλεγεῖον, ἡ βυκολικὴ ποιητικὴ, καὶ τὸ ἐπίγραμμα, διεσώθησαν εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τὸς Ἑλληνας, τὰ ὅποια οἱ Ῥωμαῖοι ἐτελειοποίησαν. Κατὰ φυσικὸν λόγον ἡ ἀγ-
 χίνουα πρέπει νὰ ὠφελῆται ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα παραδειγ-
 ματα, νὰ παρατηρῆ τὰ σφάλματα, καὶ νὰ μιμῆται τὰς
 ὠραιοτάτας αὐτῶν μὲ περισσοτέραν διάκρισιν.

§. Β΄.

Γ' Ἱ σ ο ρ ί α.

Περίληψις.

Ἡ ἱστορία παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἀρχαιοτάτη — Ἡρόδοτος —
 τὸ παράδειγμα τὴν ἐρεθίζει τὸν Θεκυδίδην — Θεκυδίδης —
 Κακὴ κριτικὴ Διονυσίου τῆς Ἀλικαρνασσίας — Ξενοφῶν καὶ
 Κτησίας — Πολύβιος — Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς —
 Διόδωρος ὁ Σικελιάτης — Πλάταρχος.

Ἡμεῖς ὀφείλομεν εἰς τὰς Ἕλληνας πρὸ πάντων
 χάριτας, ὅτι μετέδωκαν εἰς ἡμᾶς τὴν γνῶσιν τῆς ἱστο-
 ρίας. Κυκεῶν πραγμάτων διχα τάξεως, παραδόσεις
 ὡς τὰ πολλὰ ἄτοποι, περὶ τῶν ὁποίων ἐκ οἶδαμεν ὅ-
 πως μετεδόθησαν εἰς τὰς μεταγενεσέρας, ἐπέσχον τὸν
 τόπον τῶν χρονικῶν εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ ἔθνη, καὶ διαϊώ-
 νιζον μόνον τὴν ἀγνοίαν καὶ βαρβαρότητάτων, ἕως ὅτε
 ἡ τέχνη τῆς γράφειν ἔγινε κοινὴ, καὶ μερικοὶ φιλόπονοι
 καὶ σοφοὶ συγγραφεῖς ἐσύναξαν, ἠρεύνησαν καὶ διέταξαν
 τὰς ἱστορικὰς ὕλας, διὰ τὴν κατασῆσιν ἐξ αὐτῶν ἐν
 ἀξιόλογον καὶ γνωμολογικὸν ὀλομελὲς καὶ ἄρτιον. Ἄν
 καὶ παρεσίφρησαν εἰς τὰ τοιαῦτα συγγράμματα με-
 ρικοὶ μῦθοι, μάλιστα δὲ ὅτε ὁ λόγος περὶ ἀρχαιοτή-
 των, τῶν ὁποίων δὲν ἐσώζοντο μνημεῖα καὶ ἴχνη, ἔχουσιν
 ὅμως ἐν ἑαυτοῖς πολυτίμους ἀληθείας· μάλιστα δὲ, τὸ
 ὅποιον ὑπάρχει ἐδὲν ἤττον ὠφέλιμον, μανθάνομεν ἐξ
 αὐτῶν τῶν μύθων τὰ προσέχωμεν εἰς τὴν κρίσιν μας,
 καὶ τὰ προτείνωμεν ἀναγκαιᾶς ἀπορίας πρὸς εὔρεσιν
 τῆς ἀληθείας. Ἀφ' ἧς τὰ σφάλματα τῶν ἀρχαίων ἠ-
 πάτησαν πολὺν χρόνον πολλὰς εὐκολοπίστους, ἐγεννή-

ἔησαν ἐξ αὐτῶν οἱ κανόνες τῆς κριτικῆς, οἱ ὅποιοι προφυλάττεσιν ἡμᾶς ἀπὸ τῆν ἀπάτην.

Ὁ Ἡρόδοτος, ὅστις ἐγεννήθη ἐν Ἀλικαρνασσῶ τῆς Καρίας, νομίζεται πατὴρ τῆς ἱστορίας· ἐγεννήθη δὲ ὀλίγους χρόνους πρὸ τῆς ἐκστρατείας τῆς Ξέρξε εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὸ σύγγραμμά τε ἀρχεται ἀπὸ τῆς Κύρου καὶ λήγει εἰς τὴν ἐν Μινκάλῃ ναυμαχίαν. Αἱ περὶ τῶν Αἰγυπτίων καὶ ἄλλων ἔθνῶν παρεκβάσεις τε εἶναι ἐν μέρει μυθώδεις, γέμυσται ἀπὸ παραδόσεις τῶν ἱερέων ἐκεῖνων· ἢ μὴν ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἰδιαιτέρας περιστάσεις τῶν συμβεβηκέντων τῆ αἰωνός τε δὲν φαίνεται πάντοτε ἀξιόπιστος. Αὐτὸς ἠγάπα τὸ θαυμασίον, εἰς τρόπον ὥστε δὲν ἐδύνατο νὰ πολυπραγμονήσῃ ἐξαρκύντως τὴν βάσιν τῆς ἀληθείας, καὶ βλέπομεν αὐτὸν διηγόμενον κομφῶς καὶ μὲ τρόπον εἰλικρινείας ἐκεῖνα τὰ λαμπρὰ πλάσματα, τὰ ὅποια προὔξενησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν κηλίδα τῆ ψεύδους (*Graecia mendax* ἔλεγον οἱ Λατίνοι). Ἄν καὶ δὲν τὰ βεβαιώνει πάντοτε, φαίνεται ὅμως, ὅτι τὰ πισεῖει· μὴ ὅλον τῆτο παραβαλλόμενος μὲ τὰς ἀρχαίας ἡμῶν χρονογράφους, ὅχι μόνον κατὰ τὸ εἶδος, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν βάσιν τῶν συμβεβηκέντων, εἶναι ἀξιεπαινετώτατος.

Οὗτος ὁ ἱστορικὸς ἐζητεῖ, κολακεύων τῶν Ἑλλήνων τὴν εὐκολόπισον ματαιότητα, νὰ γένη εἰς αὐτὸς ἀρετός. Ἀναγνὸς τὸ βιβλίον τε εἰς τὰς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας, καὶ ὕστερον εἰς ἄλλην μεγάλην ἐορτὴν τῶν Ἀθηναίων, ἐκροτήθη παρὰ πάντων. Ὁ τότε νέος Θεκυδίδης ἐγενεν αὐτόπτης τέττε, καὶ κινέμενος ἀπὸ ἐνθουσιασμόν, ἐδάκρυσεν καθὼς εἰς μίαν τραγωδίαν. Ὁ Ἡρόδοτος κατανοήσας τὸ εὐαίωτον αὐτῆ, παρεκίνησε τὸν πατέρα τῆ Θεκυδίδου νὰ τὸν διδάξῃ μὲ πᾶσαν ἐ-

πιμέλειαν. Ἐνίοτε ἐν παράδειγμα ἄρκει νὰ διεγείρη τὰ φυσικὰ χαρίσματα ἐνὸς μεγάλου νοῦς καὶ ἐν τῇ τρυφερᾷ ἡλικίᾳ, καὶ νὰ τὰ προσηλώσῃ εἰς διωρισμένον τι ἀντικείμενον.

Ἐκ τούτου ὁ Θεκυδίδης ἐδόθη ὅλως δίολε εἰς τὴν σπεδὴν. Αὐτὸς ἐσράτευσεν εἰς τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, καὶ ἐπικείμενος πάντοτε εἰς τὸν σκοπὸν τῆ νὰ συγγράψῃ τὴν ἰστορίαν τούτου τῆ πολέμου, ἠρεύνησεν ὅλα ἀκριβῶς, ἐσύνεξε τὴν ὕλην, καὶ ἔτιως ἔκαμεν ὀρθὰ καὶ ἀκριβῆ ὑπομνήματα, καὶ ἡ εἰκοσαετὴς ἐξορία προέξενυσεν αὐτῷ εὐκαιρίαν πρὸς ἐπεξεργασίαν τῆ κωνήματος. Ἐπισραφεὶς εἰς τὴν πατρίδα μετὰ τὸν ἀποδιωγμὸν τῶν τριάκοντα τυράννων, ἐπέθηκε τὴν τελευταίαν σφραγίδα εἰς ἐκεῖνο τὸ ὡραῖον σύγγραμμα, τὸ ὁποῖον περιέχει τὰ πρῶτα εἴκοσι καὶ ἑν ἔτη τῆ πολέμου. Ἡ ἐμβρίθεια τῆ ὕφους, καὶ αἱ βαθεῖς σκέψεις δεικνύουσιν ἱκανῶς, ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἐσπέδαζεν ὀλιγώτερον ἢ ἀρέσῃ, παρὰ νὰ διδάξῃ.

Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεὺς, ὅστις ἐπαινεῖται ὡς καλὸς ἱστορικὸς καὶ ἀγαθὸς κριτικὸς, παραβάλλων τὸν Ἡρόδοτον καὶ Θεκυδίδην, προτιμᾷ τὸν πρῶτον ἀπὸ τὸν δεύτερον διὰ λόγους, τῶν ὁποῖων δὲν κρίνω ἀξίους μήτε κριτικῆ ἀνδρός, μήτε ἀπλῶς ἱστορικῆ. Αὐτὸς ἐλέγχει τὸν δεύτερον διὰ τὴν ἐκλογὴν τῆ ὑποκειμένων τε, διὰ τὰ λυπηρὰ θεάματα, τὰ ὁποῖα παριστάνονται εἰς τὸν ἀναγνώσῃν, διὰ τὴν ἔλλειψιν τῶν ἐπεισοδίων καὶ παρεκβάσεων, διὰ τὴν αὐστηρὰν κρίσιν τῶν ξένων σφαλμάτων κτ. Ὁ Θεκυδίδης καὶ ὁ Ἡρόδοτος ὤφειλον μᾶλλον νὰ κατηγορῶνται, διότι παρενεῖραν εἰς τὴν ἰστορίαν πολλὰς δημηγορίας, καὶ ἔτιω καλωπίεσσι τὰ διηγόμενα, λυμαίνοντες τὴν ἀκριβῆ ἀληθειαν.

Ο Ξενοφῶν ἔῃ ὁ Κτησίας ἦσαν μὲν σύγχρονοι, νεώτεροι δὲ τῆ Θυκυδίδου. Ἐγὼ ἤδη ὠμίλησα τινὰ περὶ αὐτῶν, ἐξ ὧν ὁ πρῶτος, πλὴν τῆς Κύρου παιδείας ἔῃ τῆς ἐκφρατείας τῶν δέκα χιλιάδων, ἐξηκολέθησέ τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν ἀπὸ τῆς ἐπιστροφῆς τῆ Ἀλκιβιάδου εἰς τὴν Ἀττικὴν. Αὐτὸς φαίνεται συχνάκις εὐκολοπιστότερος παρ' ὅτι ἤρμοζεν εἰς ἓνα φιλόσοφον ἔῃ μαθητὴν τῆ Σωκράτους· ἀλλὰ σέβεται καθ' ὑπερβαλὴν τὴν Θρησκείαν.

Ο Μεγαλοπολίτης Πολύβιος, μαθητὴς τῆ φιλοποιμένου ἔῃ φίλος τῆ μεγάλου Σκιπίωνος, εἶναι προτιμητέος ὑπὲρ πάντας τῆς Ἑλληνας ἱστορικούς, ἔῃ ὑπὲρ τῆς περισσοτέρου Λατίνου. Ἀπὸ τὴν γενικὴν αὐτῆ ἱστορίαν, περιέχεσαν ὅλα τὰ συμβάντα ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τῆ Λιβυκῆ πολέμου μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Μακεδονίας, σώζονται μόνον τὰ πέντε πρώτα βιβλία ἔῃ ὀλίγα τινὰ ἀποσπασμάτια. Κατὰ Διονύσιον τὸν Ἀλικαρνασσεῖα ἀνυπόφορον εἶναι ἡ ἀνάγνωσις τῆ Πολυβίου, ὅσις ὑπερεῖται τῆς καλῆς ἔῃ τακτικῆς ἐκφρασεως. Οὗτος ὁ κριτικὸς ἠγάπα τὰς ὠραίας φράσεις, ἔῃ προετίμα τὰς λέξεις παρὰ τὰ πράγματα. Ἀλλ' ὁ Βρότος ἔκρινε καλλίτερον, ὁ ὅποιος ἐσκέδαζε τὸν Πολύβιον ἔῃ τὴν ἡμέραν πρὸ τῆς ἐν Φαρσάλοις μάχης.

Αἱ Ῥωμαῖκαὶ ἀρχαιότητες Διονύσις τῆ Ἀλικαρνασσεῖως, συγγραφεῖσαι ἐπὶ τῆς βασιλείας τῆ Αὐγέου, εἶναι σύγγραμμα πολλὰ ἐπαινετὸν, περιέχον περιστατικῶς πολλὰ ὠφέλιμα περὶ τῶν ἠθῶν ἔῃ ἐθίμων τῆς ἀρχαίας Ῥώμης· ἀλλ' ἡ κριτικὴ ἀνακαλύπτει ἐν αὐτῷ τὰς προλήψεις ἐνὸς δεισιδαίμονος Ἑλληνος, ἀγωνιζομένου νὰ δώσῃ γένεσιν Ἑλληνικὴν εἰς ὅλα τὰ ἀξιοσημεῖωτα πράγματα. Τὰ ἔνδεκα πρώτα βιβλία

του, τὰ ὅποια ὁ πανδαμάτωρ χρόνος διетήρησεν, ἀνάγονται ἕως τῆ 312 ἔτες τῆς Ρώμης· τὰ δὲ λοιπὰ ἐννεα ἀπώλοντο.

Διδώρος ὁ Σικελιώτης, ὁ ὁποῖος μετέγραψε τὸν Κτησίαν καὶ δυσφημεῖται διὰ τὴν μὴ ἀξιοπιστίαν, ἔζη ἐπὶ τῆ Καίσαρος καὶ Αὐγέστου· συνέγραψε δὲ ἱστορικὴν βιβλιοθήκην ὑπὸ τῶν μυθωδῶν αἰώνων καὶ αὐτῆς τῆς γενέσεως τῆ κόσμου ἕως τῆ πολέμου μετὰ τῶν Γαλατῶν, τῆς ὁποίας βιβλιοθήκης δεκαπέντε μόνον βιβλία σώζονται. Οὗτος ὁ συγγραφεὺς ἀποδημήσας ἐπὶ μαθήσει, ὁμοιάζει πολὺ τῆς ἀφιλοσόφου περιηγητῆς, τῶν ὁποίων τὸ εὐκολόπισον καὶ τὰ ψεύσματα ἐγέμισαν τὴν ἱστορίαν ἀπὸ ἀβεβαιότητος (1).

Ὁ Πλέταρχος, ὅστις ἔζη ἐπὶ τῆ Νέρωνος, εἶναι ὁ ὠφελιμώτερος παρὰ πάντας τῆς Ἑλληνικῆς ἱστοριογράφου, ἐπειδὴ μᾶς γνωρίζει τῆς ἀνθρώπων, καὶ μάλιστα τῆς ἐνδόξου ἀνδρας, καὶ ἐπειδὴ ψυχὴ τῶν συγγραμμάτων τε εἶναι ἡ ὑγιῆς ἡθικὴ. Ἐνίοτε ἡπατήθη καὶ αὐτὸς, ἀλλ' ὅμως διδάσκει καὶ ὠφελεῖ σχεδὸν πάντοτε (2).

(1) Λίαν ἐκτόπως καὶ παραλόγως κατακρίνει ὁ συγγραφεὺς τὸν Διδώρον καὶ Διονύσιον, οἱ ὅποιοι, ἂν καὶ δὲν εἶχαν ἀμέτοχοι σφαλμάτων, εἶναι ὅμως ἀναγκαιότατοι εἰς τὸν ἱστορικόν.

(2) Ὅρα περὶ τέτων καὶ ὅλων τῶν ἄλλων συγγραφέων ἐν τῷ Ἑλληνικῷ καθρέπτη.

δ. γ.

Εὐγλωττία 771 α.

Περίληψις.

Εὐγλωττία ἐν Ἀθήναις — Δημοσθένης — Ἰσοκράτης, ῥήτωρ μέτριος — Σοφισαὶ ῥήτορες.

Πρὶν τῷ Περικλέει εὐρίσκοντο ἐν Ἀθήναις ῥήτορες, ἐπειδὴ τὸ βῆμα τῶν ῥητόρων ἦτο σάδιον ἀνοικτὸν εἰς τὸν ζῆλον καὶ εἰς τὴν φιλοτιμίαν· καὶ ὅμως ἀπὸ τῷ Περικλέει χρονολογεῖται ἡ ἀληθῆς ῥητορικὴ, ἡ ὁποῖος εἶχεν ὁμῶς μὲ τὴν τέχνην τῆς πειθῆς καὶ τὴν τέχνην τῆς λόγου. Ἐκ τούτου ἡ ῥητορικὴ ἔπρεπε ν' ἀκμάσῃ εἰς μίαν πόλιν, ἐνθα ἡ τιμὴ καὶ ἡ τύχη ἐκρέμαντο ἀπὸ τὰς ψήφους τῆς δῆμῃς, ὅπως αὐτὴ εἶχε τὸ κράτος ἐπάνω εἰς τὰ συμβέβια καὶ εἰς αὐτὴν τὴν δημοκρατίαν, καὶ ὅπως ὁ ῥητορικώτατος ῥήτωρ ἐγένετο καὶ ὁ δυνατώτατος.

Ἄς μὴ ἐκπληττώμεθα, ὅτι ὁ Δημοσθένης κινεμένος ἀπὸ τοιαύτην ἀφορμὴν, ἠγωνίσθη πολλὰ νὰ λάμψῃ πρῶτος εἰς τούτο τὸ σάδιον. Ὅτε κατὰ πρῶτον ἐδημηγόρησεν, ἐκσυρίχθη διὰ τὸ ἀδύνατον καὶ τραυλὸν τῆς φωνῆς τῷ ἄλλ' ἑκωμωδῶς Σάτυρος, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνεκάλυψε τὸν ἀπελπισμὸν τῷ, παρηγόρησεν αὐτὸν λέγων, ὅτι ἡ θεραπεία τούτου ἦτον εὐκόλος· καὶ προσάξας αὐτὸν νὰ ἐκφωνήσῃ μερικὰς σίχους, ἐπανελάβεν αὐτὸς ἴσερον καὶ αὐτὸς μὲ τὴν ἐμφασιν καὶ χάριν, ὡς ὁ Δημοσθένης εὗρεν αὐτὸς πάντα διαφορετικούς. Αἰτιῇ ἡ πείρα ἐδίδαξε τὸν νέον ῥήτορα, ὅτι ἡ εὐτοχία τῶν δημηγοριῶν ἐξήρτητο τὸ πλεῖστον ἀπὸ τῶν πλάσ-

μα τῆς Φωνῆς ἔξ ἀπὸ τὸν σχηματισμὸν τῆ σώματος. Ὁ δὲν ἔπεισεν ὑπόγειον, διὰ νὰ ἐπιμελήται μῆνας ὅλης χωρὶς περισπασμῶ τῆ νοῦς ἔξ ἀκαταπαύσως, ἔξ ποτὲ μὲν ἀπήγγελε λόγους εἰς τὸν αἰγιαλὸν τῆς θαλάσσης, διὰ νὰ συνεδίση εἰς τὸν κρότον, ποτὲ δὲ ἐγύμναζε τὴν Φωνὴν ἐν τῷ περικατεῖν, ἔξ ἄλλοτε ἐν τῷ ἀναβαίνειν ἀνηφορικὰς τόπους, λαμβάνων ψηφίδας, ἤτοι μικρὰ λιθάρια ἐν τῷ σώματι, διὰ νὰ κάμη τὴν τραυλὴν γλωσσάν τε εὐστροφον. Τὶ δὲν δύναται ἢ φιλοπονίᾳ ἔξ ἢ ἐπιθυμίᾳ τῆς καλῆς ἐκβάσεως. Ὁ Δημοφένης ἐνίκησε τὴν φύσιν, ἔξ ἐβασίλευε διὰ τῆς εὐγλωττίας τε. Ὁ Αἰσχίνης ἦτον ἀδύνατος ἔμπροσθέντε, ἔξ αὐτὸς ὁ Φωκίων ἔξ Δημάδης δὲν ἐδυνήθησαν νὰ τῷ ἀντισηθῶν. Οὗτος ὁ κεραυνὸς κατέδραυεν ὅλα, ἔξ ὁ Φίλιππος αὐτὸν ἐφοβεῖτο περισσότερον, παρὰ τὲς σόλως ἔξ τὸ σράτευμα τῶν Ἀθηναίων.

Ὡς διαφορῶσα τῆς ῥητορικῆς αἰτιῶνται Δημήτριον τὸν Φαληρέα, ὁ ὁποῖος ἐτίμησεν ἀνδερὸν ἕφος παρὰ τὴν δεινότητα ἔξ τὴν ἔμφασιν τῶν προκατόχων τε. Δὲν ἐξεύρω, ἂν ὁ περιφημὸς Ἰσοκράτης δὲν ἔπρεπε νὰ θεωρῆται ὡς τὸ παράδειγμα ταύτης τῆς ἀπειροκαλίας. Ὁ Κικέρων ὀνομάζει αὐτὴν πολλαχῶ μέγαν ῥήτορα· λέγει δὲ ἄλλῶ, ὅτι τὸ εἶδος τῆς εὐγλωττίας τε ὃν ἀρμοδιώτερον εἰς ἐπίδειξιν, παρὰ εἰς κίνησιν τῶν ψυχῶν, ἐξωρίθη ἀπὸ τὸ βῆμα, ἔξ ἀπεταμειεύθη εἰς τὰ γυμνάσια (Orat. 41)· ἔξ τῶντι, ὁ Ἰσοκράτης λάμπει μόνον μὲ ψυχρὰν κομψότητα, ἔξ ἀντὶ νὰ κινή τὰς ψυχὰς τῶν ἀκροατῶν, διαλέγεται μόνον, ὁ ὁποῖος ὑπερέμμενος τῶν ἐξωτερικῶν φυσικῶν χαρισμάτων, παρεδόθη μόνον εἰς τὴν σύνθεσιν ἔξ εἰς τὸ ἐπάγγελμα τῆ ῥήτορος, μὲ τὸ ὁποῖον ἐκέρδησε πολλὰ χρή-

ματα. - Λέγουσιν, ὅτι ὁ Δημοσθένης μὴ δυνάμενος νὰ πληράνη τὰ μαθήματα τῆ Ἰσοκράτους, κατέφυγεν εἰς ἄλλον διδάσκαλον.

Ὅταν ἡ Ῥητορικὴ ἔλαβεν ὑπόληψιν, ἀνεφάνησαν καὶ πολλοὶ διδάσκαλοι αὐτῆς· μάλιστα δὲ οἱ σοφισταὶ ὅλοι ἔγιναν ῤήτορες, τῶν ὁποίων αἱ διδασκαλαὶ καὶ τὰ παραδείγματα ἔμελλον ἐξ ἀνάγκης νὰ μολύνουν καὶ τὲς ἄλλες, διότι αὐτοὶ μὴ ἀκολουθῶντες τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν φύσιν, ἐδίδασκον τὲς μαθητὰς νὰ παρνοῶσι τὰ ἀντικείμενα, νὰ κάμνωσι τὰ μικρὰ μεγάλα, νὰ ὁμιλῶν ἀδιαφόρως ὑπὲρ καὶ κατὰ τῶν ὑποκειμένων, καὶ νὰ ἐξαπατῶσι τὲς ἀκροατὰς μετὰ διαφόρους τρόπους, τῶν ὁποίων ἡ ἐντύπωσις δὲν ἠμκόρει νὰ διαμείνη. Διὰ νὰ διδαχθῇ καλὴ ῤητορικὴ, ἦτον ἀναγκαῖος φιλόσοφος, οἷος ὁ Ἀριστοτέλης, ἢ ῤήτωρ, οἷος ὁ Κικέρων· καὶ ὅμως, διὰ νὰ γένηται ἀληθὴς ῤήτωρ, ἀπαιτεῖται ἡ σπουδὴ τῶν μεγάλων ῤητόρων, ἡ συχνὴ μελέτη, καὶ πρὸς τέτοις φυσικὴ χάρις καὶ ἀγχινοῖα. Ἡ εὐγλωττία πρέπει νὰ ἐκμανθάνεται ἀπὸ τῆς θέλοντας εἰς τὲς Φιλιππικὰς τῆ Δημοσθένους καὶ εἰς τὲς λόγους παρομοίων ἀνδρῶν, διότι οἱ μὲν καλοὶ κανόνες διευθύνουσι τὴν ἐκλογὴν, τὰ δὲ καλὰ ἀρχέτυπα τὴν ἐμφυχόνου καὶ τελεσιουργῶν.